

L'imagotipus d'Alemanya a la novel·la policíaca mallorquina

Alejandro Casadesús Bordoy (Palma)

■ 1 Introducció

La novel·la policíaca mallorquina troba els seus orígens a principis dels anys vuitanta, amb la publicació de les obres *La ruta dels cangurs* (1980) de Guillem Frontera i *Jack Pistoles* (1981) de Llorenç Capellà.¹ A aquests autors seguiran d'altres com ara Maria Antònia Oliver, Antoni Serra o Josep Maria Palau i Camps, que durant els anys vuitanta i noranta van desenvolupar una sèrie de novel·les policíacques amb un personatge de sèrie que els ha donat fama entre els lectors.² El canvi de segle ha aportat noves veus narratives amb autors com Sebastià Bennasar, Miquel Vicens Escandell o Guillem Rosselló Bujosa, que destaquen en conjunt per haver adaptat la novel·la policíaca a l'evolució social, política i econòmica de Mallorca i per presentar una imatge crítica de la realitat social mallorquina contemporània.

La presència de referències a Alemanya i als ciutadans alemanys no és casual si atenem al gran prestigi que té Mallorca com a destinació turística entre els ciutadans alemanys, un interès l'origen del qual es troba a principis de la dècada dels seixanta amb l'esclat del turisme de massa, i que, amb el pas del temps, s'ha consolidat amb un nombre important de residents alemanys i uns tres milions anuals de turistes d'aquesta nacionalitat.

L'article té com a objectiu analitzar com és presentada la cultura alemanya i la presència dels alemanys a l'illa a les obres policíacques creades a Ma-

1 Guillem Frontera no ha publicat cap altra obra policíaca. *La ruta dels cangurs* es va traduir a l'alemany l'any 2001 amb el títol *Das Mallorca-Komplott*, amb un relatiu èxit de vendes. L'obra de Llorenç Capellà va ser guardonada amb el Premi *Ciutat de Palma* del mateix any.

2 Maria Antònia Oliver ha creat un personatge femení de referència a la literatura catalana, la Lònica Guiu, un model de la investigadora dura femenina que lluita sense complexos en un món d'homes. Antoni Serra és el creador de Celso Mosqueiro, un investigador d'origen portuguès descregut i incisiu. Jaume Arbós, un funcionari de policia singular, tranquil i metòdic i que viu amb la seva mare, és el personatge principal de Palau i Camps.

llorca i es basa en tres eixos fonamentals. En primer lloc, es resumeixen els conceptes d'imagologia, imagotipus, estereotip i prejudici així com la construcció de l'imagotipus d'Alemanya al llarg de la història. En segon lloc, es tracta el context social i cultural de les relacions entre Mallorca i Alemanya, i, en tercer lloc, s'introdueixen els autors i les obres objecte d'estudi per passar posteriorment a comentar els diferents exemples.

■ 2 La imagologia: Imagotips, estereotips i prejudicis

La investigació de les imatges literàries d'altres nacions o pobles rep el nom d'imagologia i les pròpies imatges s'anomenen imagotipus, podent ser un autoimagotipus, quan es refereixen al país de l'escriptor, o heteroimagotipus, quan es tracta la imatge d'unes altres nacions. Aquest corrent metodològic troba els seus inicis científics a partir dels anys cinquanta amb la crítica de Wellek a l'estudi de Jean-Marie Carré³ i es desenvolupa amb força a partir dels anys seixanta amb els estudis de Dyserinck, Pageaux i, posteriorment, Fischer.⁴ El resultat de totes les aportacions teòriques suposa l'establiment d'un sistema d'estudi del qual sorgeixen definicions de diversos conceptes com *estereotip* o *prejudici* així com diferents maneres d'interpretar l'objectiu primordial d'aquesta branca científica que és, segons les paraules de Beller (2007: 13) “to study scientifically the origin and function of the images of a foreign nation (or one's own).” Una empresa que sense dubte requereix de la col·laboració d'altres disciplines científiques com ara la sociologia, les ciències històriques, l'etnologia o la política.

L'estudi imagològic de qualsevol text o conjunt de textos haurà de contemplar, si vol afrontar de manera científica la imatge literària d'un poble, una sèrie de factors que han de definir el model de treball i la manera d'analitzar els textos. Leersen (2007: 26–30) i Sánchez Romero (2005: 24–26) detallen en la seva explicació una sèrie de factors que s'han de considerar per tal de realitzar una aproximació tan completa com sigui possible. En primer lloc, s'han de delimitar els objectius d'aquesta disciplina, que pretén, com s'ha vist anteriorment, estudiar la representació de la imatge d'un poble a la literatura i no desenvolupar estudis sociològics o teories

3 Ens referim als estudis de Carré, *Les écrivains français et le mirage allemand (1800–1940)* (1947) i de Wellek, *The concept of Comparative Literature* (1953). Per a una detallada introducció sobre l'evolució del concepte d'imagologia veure Sánchez Romero (2005) i Beller / Leersen (2007).

4 Els estudis de Dyserinck són diversos i en destaquem Dyserinck (1966) o Dyserinck (1988). En destaquem també els treballs de Fischer (1981) i de Pageaux (1994).

d'identitats nacionals i culturals. En segon lloc, s'ha d'assumir que tota manifestació literària és subjectiva i que, per tal de minimitzar aquest fet, és necessari realitzar un estudi històric de l'època en la qual s'escriu la obra per tal d'entendre en quin context econòmic i social es fan les afirmacions o es projecta una imatge determinada.⁵ En definitiva, es tracta de fer un estudi complet que permeti anar més enllà de la descripció de les imatges i permeti entendre per què són així i quin origen tenen. En aquest sentit, Sánchez Romero (2005: 25–26) apunta que qualsevol estudi imagològic complet ha d'incloure quatre punts cabdals. En primer lloc, ha d'analitzar com s'han originat i com han evolucionat els imagotipus del país objecte d'estudi. En segon lloc, s'ha de repassar el context social, històric i econòmic en el que s'insereixen les manifestacions literàries i els seus autors, per veure, en tercer lloc, la relació entre els imagotipus concrets d'un autor i els que pertanyen a l'imaginari col·lectiu i poder esbrinar si l'autor en descobreix de nous o transforma els ja existents. Com a darrer punt, és necessari realitzar una anàlisi textual que permeti sistematitzar tots els imagotips que es puguin trobar, la seva categoria i com s'apliquen de manera concreta. En aquest punt, tal i com apunta Pageaux (1996: 110–119), les propostes d'anàlisi textual són diverses. Una anàlisi textual completa hauria de contemplar un estudi lèxic que pari atenció a aspectes molt rellevants com ara l'adjectivació, instrument essencial per definir actituds i idees sobre la cultura de l'altre, o l'ús de paraules marcades connotativament. Relacionat amb l'adjectivació es troben aspectes molt importants com la caracterització i descripció de personatges i espais així com la introducció o valoració de qüestions culturals i costums que defineixen unes actituds concretes. En conclusió, una anàlisi imagològica completa ha de permetre definir com s'articula la imatge de l'estranger, definint el que hi ha de real i d'excessiu, el que respon a estereotips o prejudicis personals i col·lectius, en conclusió, es tracta de determinar què veu, o millor dit, què vol veure una cultura respecte d'una altra i per què.

Per tancar aquesta introducció teòrica es fa necessari definir els conceptes d'estereotip i prejudici, ambdós íntimament relacionats i molt importants a l'hora de concretar l'anàlisi textual i classificar com s'apliquen els

5 En aquest sentit, Sánchez Romero (2005: 25) afirma que s'ha de matisar i estudiar també l'aspecte diacrònic de l'imagotipus ja que, amb el pas del temps, un imagotipus pot variar depenent de les condicions històriques com, per exemple, guerres, crisi entre països concrets, tensions diplomàtiques, etc.

imagotipus. Per estereotip⁶ s'entén una idea simplificada de la realitat d'un país o d'una cultura, resultat de la contribució de moltes opinions, falses o no, i basades en múltiples aspectes de la realitat, que es presenten de manera categòrica. Com afirma Pageaux (1996: 108) l'estereotip és “lo enunciado de un saber supuestamente colectivo que pretende ser válido para cualquier momento histórico.” El prejudici és una idea simplificada de la realitat d'un país o cultura que es diferencia de l'estereotip perquè aporta un factor emocional o afectiu de caire negatiu. Per a Sánchez Romero (2005: 22), el més freqüent és que en l'imaginari d'un país es formi un estereotip a partir d'una sèrie de prejudicis, en un procés en el que el factor emocional i irracional es racionalitza en forma de veritat absoluta, aplicable a qualsevol circumstància.

A continuació, tot i seguint els postulats teòrics introduïts, es dediquen els següents apartats a introduir de manera resumida la creació i evolució de l'imagotipus d'Alemanya així com a l'anàlisi del context social que sorgeix de la convivència entre alemanys i mallorquins. El tercer bloc presenta els autors i les obres així com els diferents exemples que es poden trobar a les mateixes.

■ 3 Origen i evolució de l'imagotipus d'Alemanya

Beller (2007: 159–166) presenta l'evolució de la imatge del poble alemany al llarg de la seva història. Els antics alemanys apareixen als textos llatins com un poble valent, representat per homes robusts, violents i lluitadors amb un gran consum d'alcohol. A l'Edat Mitjana, aquest imagotipus es va reforçar amb la repetició de les mateixes idees, en una època en la qual les creuades i peregrinacions van afavorir els primers contactes culturals entre pobles. El pas del temps facilita, amb els avenços tècnics i logístics, el contacte entre ciutadans de diferents pobles però les idees es mantenen en l'imaginari col·lectiu. El Romanticisme canviarà aquest imagotipus del poble alemany, en part pel desenvolupament del pensament filosòfic i artístic de l'època. D'aquesta manera, Alemanya abandona aquesta imatge agressiva i excessiva i passa a ser un país de pensadors, un país seriós i centrat en valors com l'efectivitat, el treball i l'aplicació, la sistematització i l'obediència. La irrupció del nazisme, amb les seves terribles conseqüències per a Alemanya i per al món, marquen un nou imagotipus, d'alguna manera

6 Una àmplia i fonamentada discussió sobre aquest terme, la seva definició i els seus significats i aplicacions, es troba a Beller (2007: 429–434) i Pageaux (1996: 106–110).

relacionat amb el de l'Edat Mitjana. El concepte estereotipat del caràcter alemany es defineix a partir de la crueltat, el racisme i la violència, conceptes associats amb la barbàrie nazi. El pas de la Segona Guerra Mundial i la reconstrucció del país atorgarà a Alemanya un nou imagotipus, aquesta vegada relacionat amb el ja esmentat dels segles XVII i XVIII. El ciutadà alemany apareix com a molt treballador, poc flexible, obsessionat amb l'ordre i el bon funcionament de les coses, una imatge construïda a partir del denominat *Wirtschaftswunder* que va permetre la reconstrucció total del país, concretament de la RFA, a partir de 1945. La caiguda del mur de Berlín l'any 1989 no sembla haver alterat aquesta percepció general sobre el poble alemany i es mantenen les mateixes associacions d'idees que durant segles s'han construït.⁷

A Mallorca, l'estereotip sobre la cultura alemanya, tot i que no es troba reflectit en una tradició literària, forma part de l'imaginari cultural illenc, especialment des dels anys seixanta, a partir de l'inici del turisme de massa. La imatge creada dels ciutadans alemanys entre els mallorquins es basa per una banda en els estereotips desenvolupats històricament ja mencionats i, per altra banda, a partir de les experiències personals dels ciutadans mallorquins en el seu contacte amb turistes o residents alemanys. El turisme de massa ha contribuït a l'elaboració, o revisió, dels estereotips i prejudicis ja que el desplaçament que implica té una sèrie de conseqüències destacades en aquest sentit. En primer lloc, permet el contacte real entre dues cultures, la que espera gaudir del lloc visitat i la que espera obtenir un rèdit econòmic d'aquesta visita. En segon lloc, com n'és el cas a Mallorca, aquest moviment turístic permet que els ciutadans alemanys coneguin l'illa i, alguns, decideixin establir-se definitivament o bé tenir Mallorca com a lloc de segona residència o estiuatge. Per últim, el turistes es troben, en moltes ocasions, amb un escenari local que està, també, basat en estereotips i imatges preconcebudes, en aquest cas sobre la cultura d'acollida. El turisme és una activitat que contribueix en gran mesura al reforç dels prejudicis i estereotips ja creats perquè situa les dues cultures en un context molt concret i definit en el que els turistes semblen comportar-se com s'espera que ho facin i la cultura que els acull els ofereix allò que creuen que el turista

7 Com succeeix a qualsevol cultura, existeixen també els mateixos estereotips entre els propis ciutadans d'un poble, els quals estan pràcticament fossilitzats des de la seva creació. Per exemple, els catalans i els suabis tenen fama de garrepes, estereotips que també s'apliquen entre ciutadans de la ex RFA i de la ex RDA. Encara es troben a l'imaginari alemany els prejudicis que afirmen que els primers són arrogants i prepotents mentre que els segons són uns aprofitats i uns mandrosos.

vol trobar. A Mallorca aquesta relació entre alemanys i mallorquins ha generat un imatgetipus que presenta els alemanys com a tossuts, grans consumidors de salsitxes i cervesa, desconfiats i amb un poder adquisitiu alt o molt alt.⁸ Totes aquestes associacions es basen precisament en els dos grans grups que el ciutadà mallorquí relaciona amb la cultura alemanya: d'una banda, els turistes que cerquen la disbauxa al *Ballermann* de la Platja de Palma⁹ i d'altra banda, els residents alemanys amb un gran poder adquisitiu que ocupen finques i viles de luxe, inabastables per al ciutadà mallorquí i alemany mitjà. Abans d'establir l'estudi de les imatges literàries concretes, es fa necessari aprofundir una mica més en la relació entre alemanys i mallorquins.

■ 3.1 Mallorca i els alemanys

Mallorca fou coneguda durant els anys vuitanta entre els alemanys com la *Putzfraueninsel*, mot que deixa entreveure el concepte que llavors es tenia de l'illa major de les Balears. Aquesta idea pejorativa, emperò, ha variat amb el decurs del temps i el que abans era una illa considerada ideal per al turisme de massa amb poc poder adquisitiu, avui dia és un lloc perfecte per disposar d'una segona residència. Mallorca ja no és per tant vulgar sinó un lloc de prestigi i perfecte per organitzar activitats empresarials i esdeveniments culturals o mediàtics.¹⁰ El nombre de residents alemanys a principis del segle XXI supera els 50.000 ciutadans, la majoria atrets per quatre factors principals segons Salvà (1999: 9): el bon clima mediterrani, les excel·lents connexions aèries entre Mallorca i Alemanya, la tranquil·litat de la qual encara es pot gaudir a moltes zones de l'illa i, en quart lloc, la possibilitat, gràcies als avenços tecnològics, de poder residir a Mallorca i dirigir des de l'illa els negocis a Alemanya. Aquests factors justifiquen els moviments

8 *Mallorca Zeitung* publicà a la seva edició 472 un article sobre aquest tema en què destaca alguns dels estereotips que, segons els redactors, tenen els mallorquins sobre els alemanys i el seu país i dels quals en destaquem alguns: *Sportler, Biertrinker, sonnenverrückte, humorlose Arbeitstiere, Würste-Esser, die Auto-Nation, saubere Straßen* o *Stilverweigerer*.

9 *Ballermann* és el nom que rep entre els alemanys un bar de la Platja de Palma, per extensió una zona concreta, on els turistes alemanys durant els anys noranta consumien alcohol amb uns poals, ballaven i cantaven cada dia al capvespre. Amb el pas del temps *Ballermann* s'ha convertit per a molts ciutadans alemanys en una marca i en un símbol de les vacances a Mallorca. L'origen del mot es troba en una adaptació fonètica a l'alemany de la paraula *Balneario*.

10 El 13 de juny de 2009 el famós programa *Wetten dass...?* es va emetre des de la plaça de braus de Palma de Mallorca, un esdeveniment que ja va tenir lloc als anys 1999 i 2007.

migratoris cap a Mallorca,¹¹ que es van iniciar als anys setanta i que a meitats dels vuitanta van guanyar en importància, trobant un punt de màxima intensitat a meitats dels noranta.

Aquests moviments migratoris han fet possible la creació, a grans trets, de dos grups socials ben diferenciats entre els residents alemanys (Salvà, 1998: 7, 1999: 11). Per una banda, es troben aquells en edat productiva i que treballen a l'illa i, per altra banda, aquells que es troben ja retirats i cerquen una vida sense presses a Mallorca. Seguint un altre criteri de classificació (Salvà, 1998: 6), es poden dividir els residents entre aquells que disposen d'un poder adquisitiu elevat (famosos, pertanyents a professions liberals) i aquells que treballen al sector de serveis, com ara cambrers, jardiners o llanterners, un grup que quasi exclusivament fa feina pels seus compatriotes. Aquest desig per començar una nova vida a Mallorca va suposar l'inici d'un procés de venda de moltes propietats als ciutadans alemanys, un procés la conseqüència immediata del qual va ser l'establiment progressiu d'una societat paral·lela, amb els seus desitjos i amb els seus propis codis interns. Aquesta societat formada pels residents alemanys es caracteritza pel fet que la gran majoria viu amb poc contacte amb la població mallorquina, allunyats de la realitat cultural i social d'àmbit de parla catalana i que, en moltes ocasions, fins i tot amb prou feines dominen el castellà. Ambdues societats, l'alemanya i la mallorquina, comparteixen l'espai físic però semblen allunyades pel que fa als seus interessos, com explica Steinhäusl (2003: s.p.):

Verfällt man auch bei einem Spaziergang durch gewisse Zonen Mallorcas der Illusion oder der Horrorvision sich im Vorort einer deutschen Stadt zu befinden, so beschränkt sich diese Invasion der deutschen Sprache alleine auf das touristische, gastronomische, kommerzielle und medizinische Angebot (letzteres wohl deshalb, weil die Mehrzahl der hier lebenden Germanen nicht mehr ganz jung sind). [...] Tatsächlich leben viele der auf Mallorca ansässigen Deutschen in einem Ghetto. Die berühmten interkulturellen Kontakte sind meist schwieriger als anfangs erwartet und man etabliert sich nach ein paar Anläufen die Kluft zu überspringen in vielen Fällen wieder in der eigenen Kultur via Satellitenfernsehen und Internet.

En definitiva, podem parlar de l'establiment de dues realitats socials diferents que conviuen al mateix espai però que no comparteixen les mateixes inquietuds culturals. Els alemanys, en general, intenten viure com si es trobessin al seu país gaudint dels avantatges que els proporciona la vida

11 Abans de l'entrada en vigor de la moneda europea única es podia considerar un altre factor: el nivell de vida a Mallorca era molt assequible pels alemanys.

mediterrània mentre els mallorquins continuen fent la seva vida sense sentir-se especialment interessats per les activitats dels *forasters*.¹²

■ 4 Autors i obres seleccionades

L'anàlisi de l'imagotipus d'Alemanya es pot aplicar a un conjunt d'obres de novel·la policíaca mallorquina, escrites per alguns dels autors esmentats anteriorment. La novel·la policíaca, especialment a partir dels anys quaranta i als EUA, adopta un component de crítica social molt acusada que, amb diferents modalitats i interpretacions, s'ha mantingut fins avui dia. La relació entre realitat i ficció és en aquestes obres un tema especialment interessant. Tal i com afirmà Brecht (Vedda, 2009: 11), la ficció només recull una part de la realitat, n'és una reducció que s'adapta segons els interessos de l'escriptor que selecciona, magnifica i modifica aspectes concrets de la realitat. D'aquí que la literatura sigui un reflex de la realitat, o d'una part d'aquesta, i que, com a construcció d'una ficció, estigui sotmesa a moltes més restriccions que la realitat, que no es troba sotmesa a cap.¹³ En aquest sentit, podem afirmar que la novel·la policíaca és un excel·lent gènere literari per reflectir la realitat social i, per extensió, per representar l'imagotipus d'una altra cultura, com apunta el mateix escriptor Sebastià Bennasar, en boca del seu personatge principal:

Crec que en cap altre tipus de literatura es pot reflectir millor l'entorn on es mouen els personatges, les situacions que es viuen. Estan inscrits dins una societat, i a través de les seves accions la poden mostrar, criticar. La novel·la negra dóna llibertats que no es permeten en altres gèneres considerats més lliures. Per això m'atreia. (Bennasar, 2005: 15)

L'aplicació de l'imagotipus dels alemanys a Mallorca és absolutament versemblant perquè es dóna a la realitat, no estranya el lector, és resultat d'una reducció subjectiva i permet, com es veurà en l'anàlisi posterior, presentar diferents aspectes d'aquesta realitat.

12 Terme emprat col·loquialment per designar tota aquella persona, ja sigui peninsular o estrangera, que no ha nascut a l'illa.

13 Al respecte l'escriptor de novel·la negra Andreu Martín (2007: 33–34) apunta que “la novela negra es, por tanto, una amalgama perfecta de la realidad y la ficción. La realidad se analiza desde la ficción. El miedo de la realidad se exorciza con el juego de la ficción. Se suele decir a propósito de la novela negra, aunque no a propósito de otros tipos de literatura, que la realidad supera a la ficción. [...] Lo que ocurre es que la realidad juega con ventaja y es tramposa porque es inverosímil, y la ficción se ha de mantener apegada a ciertas reglas de verosimilitud. [...] La realidad es inverosímil y la ficción se alimenta de la realidad para hacer historias verosímiles sin que el lector piense que le están engañando.”

A continuació, s'introdueixen de manera breu cada autor i les obres on apareixen imagotipus d'Alemanya, per tal de poder posar en context el tema objecte d'estudi. Antoni Serra és considerat un dels primers autors de novel·la policíaca a Mallorca i, com ja s'ha comentat, és el pare literari de Celso Mosqueiro, un funcionari de policia d'origen portuguès, que decideix establir-se professionalment a Palma com a detectiu privat després de la seva primera investigació, que transcorre a Mallorca, Eivissa i Alemanya. Serra tracta l'imagotipus d'Alemanya a la primera i a la darrera obra de la seva sèrie de novel·les policiaques usant el mateix fil temàtic. La primera duu per títol *El blau pàl·lid de la rosa de paper* (1985) i la darrera *Cita a Belgrad* (1992), obres en les que es troba una societat neonazi secreta que es dedica a assassinar de manera molt cruel i deixant sempre devora del cadàver una rosa de paper de color blau pàl·lid. Mosqueiro fa tot el possible per aconseguir saber qui es troba realment controlant els fils d'aquesta poderosa societat, una lluita que perd sistemàticament a causa de la gran capacitat d'organització que demostra aquesta secta. Palau i Camps presenta l'imagotipus d'Alemanya a la seva penúltima obra, *Unes lligacames negres* (1996), obra en la que un grup de delinqüents comuns treballen per a un ciutadà alemany amb connexions amb una societat secreta neonazi. Maria Antònia Oliver presenta l'imagotipus objecte d'estudi a la seva tercera i darrera obra policíaca, *El sol que fa l'ànec* (1994), obra en la que la seva detectiu Lònia Guiu ha de viatjar a Alemanya per investigar la desaparició d'una jove, de la qual no es té cap informació més enllà que unes postals que ha enviat des d'Alemanya. Miquel Vicens Escandell és l'autor de *Mort a Madrid* (2006) i *La jove alemanya* (2009). A la primera obra es desenvolupa la investigació a partir de l'assassinat d'un conegut hotelier mallorquí a Madrid en circumstàncies poc afavoridores per a la seva reputació. En aquesta obra la presència de l'imagotipus és gairebé anecdòtica, el que no succeeix a la segona obra, on la imatge d'Alemanya és pràcticament el tema central. El detectiu privat Agustí Ferrà, personatge principal, ha d'investigar un poderós empresari alemany per encàrrec de la seva filla, que tem pel seu futur i pel futur de la seva família. Sebastià Bennisar és autor, entre d'altres, de *Cartes que no lliguen* (2005), obra en la qual un aspirant a poeta pertorbat assassina tots els agents literaris i escriptors mallorquins de més renom, un cas per al periodista Andreu Julià. En aquesta obra, com succeeix a *Mort a Madrid*, l'imagotipus apareix de manera circumstancial. De manera igualment anecdòtica tracta Guillem Frontera el tema a *La ruta dels cangurs* (1980). En aquesta obra, un detectiu privat mallorquí resident a Barcelona s'ha d'enfrontar amb l'assassinat d'una noia que havia estat el seu amor

adolescent. La investigació, on la inexperiència del detectiu pot contribuir poc a la resolució del crim, el portarà fins a Alger, on descobrirà una xarxa internacional de tràfic d'armes i drogues relacionada amb Mallorca.

■ 4.1 L'imagotipus d'Alemanya

Com ja s'ha comentat en l'apartat dedicat a la introducció teòrica, l'imagotipus es divideix en autoimagotipus i heteroimagotipus, atenent al poble objecte d'estudi. En aquest cas, resulta evident que totes les imatges que es proporcionen són heteroimagotipus ja que, des de la perspectiva de la societat mallorquina, es presenta una interpretació de la cultura i societat alemanyes. A efectes metodològics es divideixen els diferents heteroimagotipus en quatre categories. La primera inclou totes aquelles referències que es fan a l'aspecte físic dels personatges alemanys. La segona categoria inclou les mencions a aspectes culturals i històrics relacionats amb el poble alemany. La tercera reflecteix l'heteroimagotipus partint de les relacions entre mallorquins i alemanys, és a dir, partint de la realitat social generada per la convivència dels dos pobles. La darrera categoria inclou aquelles referències a l'ús de la llengua alemanya o consideracions sobre la mateixa.

■ 4.1.1 Aspecte físic

L'heteroimagotipus del ciutadà alemany sembla uniformement presentat sempre seguint un patró quasi estàndard que obeeix a l'aspecte físic d'una gran majoria d'alemanys:

Ni de pressa ni a poc a poc L'Alemanys avançava cap a ells. Era un home alt, ros, de cos atlètic i ulls clars. El posat era seriós i tenia els cabells de les patilles blanquinosos. (Palau i Camps, 1996: 16).

No tenia pràcticament cap client habitual. Només un alemany de pell pàl·lida, quasi transparent, i amb els ulls blaus, l'havia convidada a xampany i en una d'aquestes havien sortit plegats del local. Però, d'alemanys d'aquestes característiques, n'hi ha a balquena en aquesta terra, i sobretot durant l'estiu. (Serra, 1985: 15)

Era maca, la jove, tal vegada massa prima però maca. Tenia els cabells llargs que li cobrien les espatlles, rossos, tan rossos que quasi cremaven, i els ulls tan blaus i grossos que ressaltaven sobre una pell blanca i fina. Malgrat ho volgués evitar mai no podria amagar la seva condició de jove dona ària. (Vicens Escandell, 2009: 13)

El referent a l'aspecte físic, un punt bàsic per caracteritzar i construir qualsevol personatge, sigui aquest secundari o principal, es basa en el fenotipus més comú entre els ciutadans alemanys: cabells rossos, ulls blaus i pell molt pàl·lida. L'observació de la darrera cita, fent referència al concepte de rasa ària, reforça aquest heteroimagotipus del físic amb unes connotacions històriques molt concretes del passat recent d'Alemanya, una constant com es veurà posteriorment. L'aplicació de l'estereotip és en aquest cas bastant evident ja que tres autors descriuen els personatges alemanys seguint el mateix tipus de físic, deixant de banda altres possibilitats existents.

■ 4.1.2 Aspectes culturals i històrics

Malgrat la riquesa cultural i històrica d'Alemanya, els aspectes culturals no són primordials en les relacions entre mallorquins i alemanys, ja que l'enllaç entre ambdues comunitats es basa en la transacció econòmica i social que implica el turisme. El primer aspecte cultural interessant es troba a l'obra *El blan pàl·lid de la rosa de paper* on Antoni Serra inclou diverses referències a la literatura alemanya contemporània:

És un fragment de la novel·la titulada *Die Stunden der Wahren Empfindung*, l'autor de la qual és un escriptor austríac, Peter Handke, que va passar a viure a l'Alemanya capitalista, i que en la actualitat no sé si resideix a París. (Serra, 1985: 114)

Després, va posar-se a culejar els llibres fins que n'elegí un, *Die Geschäfte des Herrn Julius Caesar*, i començà a llegir distretament: "LLIBRE PRIMER CARRERA D'UN JOVE DISTINGIT". "El camí que ens havien assenyalat –estret i en pendent– feia ziga-zaga entre olivars, els quals..."

— L'interessa Brecht? —era la veu del jove alemany, que semblava despertar d'un llarg somni.

— No especialment. En realitat, aquest és el primer llibre seu que tenc a les mans.

(Serra, 1985: 132)

L'origen d'aquestes referències intertextuals explícites, en les quals Serra sempre menciona l'obra i l'autor sense plantejar jocs amb el lector,¹⁴ es troba en una nota que apareix entre els documents d'un ciutadà alemany assassinat. Aquesta nota,¹⁵ l'origen de la qual és motiu de preocupació del

14 Les referències intertextuals es poden presentar totalment explícites, com les aplica Serra, o totalment amagades de manera que suposen un desafiament intel·lectual per al lector que ha de deduir, si reconeix prèviament la referència, de quin autor i obra provenen.

15 La cita es presenta traduïda i diu: "No era repugnant que s'hagués tornat extraordinari

policia durant una etapa de la investigació, suposa un enigma per a Mosqueiro, que interpreta un possible missatge ocult o un doble significat en el text, i serveix per introduir la referència a Handke. La segona referència no té cap rellevància específica en el desenvolupament de l'obra i tan sols s'insereix per posar en context unes hores que Mosqueiro ha de passar a Alemanya. Aquestes referències literàries atorguen un toc distintiu a la novel·la policíaca d'Antoni Serra, que aporta elements amb els que es poden ressaltar aspectes de la cultura alemanya, en aquest cas reflectida a través de la literatura.¹⁶

Les referències culturals en la novel·la policíaca mallorquina no només es centren en les diferents manifestacions artístiques ja esmentades. Una altra vessant important es basa en aspectes històrics o culturals:

Agustí no havia tingut temps d'assessorar-se i d'informar-se sobre la ciutat i per això mateix aquesta encara el va sorprendre més. Era difícil dir si favorablement o desfavorablement. Berlín havia canviat molt, massa. S'havia tirat avall un mur i foren moltes les esperances que llavors s'alçaren cap el cel, molts els clams, moltes també les mentides i els despropòsits que es digueren en nom d'una llibertat recobrada. Ara Berlín era una altra cosa. El capitalisme havia guanyat la batalla i l'arquitectura d'avantguarda la guerra. Berlín tornava a ser un cop més la referència, però en aquest cas no se sabia ben bé de què ni per què. (Vicens Escandell, 2009: 59)

Mai no m'hauria pensat que Bremen fos una ciutat tan preciosa, si més no la Marktplatz, amb la casa de la ciutat, l'església de Santa Maria, la casa dels negociants, la catedral i uns quants edificis més, amb les teulades de coure verdós de l'any de la picor, amb el tramvia que hi passava just pel mig, i amb l'escultura dels músics de Bremen plantada a un costat.

Amb els músics de Bremen vaig deixar en Quim ben planxat. Sí senyor. Perquè quan anàvem a entrar a la casa de la vila, em va mostrar l'escultura i em va dir si sabia què era; jo li vaig dir que sí.

— D'Alemanya en sé poques coses, estimat meu, però sa tia Antònia m'havia explicat la llegenda de l'ase, el gat, el ca i el gall, o sigui que conta-me'n una altra, que aquesta ja me la sé... (Oliver, 1994: 71)

A excepció de tres obres¹⁷ la resta de novel·les analitzades traslladen l'escenari, en el decurs de la narració, a alguna ciutat alemanya. El canvi

d'ençà de la nit passada, sinó que tota la resta es presentàs absolutament igual." (Serra, 1985: 108)

16 Existeix una tercera referència intertextual, en aquest cas a l'obra *Reisebilder*, de Heinrich Heine. Tampoc no falten referències a autors de música clàssica alemanys, com ara Schumann.

17 Ens referim a *Unes llicagames negres*, *Cartes que no lliguen* i *La ruta dels cangurs*, obres en les quals l'acció sempre transcorre a Mallorca.

d'escenari narratiu implica situar els personatges mallorquins en un context nou on les referències culturals i socials no són tan familiars.¹⁸ És precisament aquest canvi d'escenari allò que permet de manera versemblant que el personatge que representa la mentalitat mallorquina pugui interpretar la cultura i societat alemanyes des d'una perspectiva diferent, allunyada del turisme de massa.

La primera referència ens fa reflexionar sobre la història recent d'Alemanya i les conseqüències que la caiguda del mur han tingut per a Alemanya, Europa i el món. Una construcció de l'imagotipus basada no en prejudicis o estereotips sinó en l'opinió que es forma l'autor, expressada a través del seu personatge principal, sobre la realitat alemanya actual en relació amb el seu passat recent. L'altre cita introdueix una referència a l'escultura que des de l'any 1953 es troba a Bremen a devora de l'ajuntament i que representa una espècie de piràmide formada per quatre animals, símbol del conte dels Germans Grimm.¹⁹

El darrer aspecte relacionat amb la història recent d'Alemanya i que forma part de l'imagotipus és el passat nacionalsocialista, que sembla que difícilment es pot eliminar de l'imaginari universal ja que, com afirma Sánchez Romero (2004: 290), “la terrible actuación de los nacionalsocialistas produce una actitud negativa, incluso hostil, hacia todos los alemanes: se generaliza equiparando a cualquier alemán con un nazi.”²⁰ L'establiment d'una relació entre alemanys i nazis a la novel·la policíaca mallorquina resulta evident si atenem a les obres de Serra i Palau i Camps on la cons-

18 Exactament la mateixa realitat que es presenta als relats de viatges, tot i que en aquesta manifestació literària el relat de l'experiència viscuda n'és el tema central que justifica el relat. Un exemple clar en relació a Mallorca i Alemanya el tenim al viatge d'Alcover per terres alemanyes l'any 1907.

19 El conte, que el personatge femení d'Oliver sembla ja conèixer de primera ma, es diu *Die Bremer Stadtmusikanten* (1819) i relata la història de quatre animals –un gos, un gat, un gall i un ase– que decideixen abandonar les seves llars perquè saben que seran sacrificats. En la seva fugida es coneixen els quatre i decideixen dirigir-se a Bremen. En aquest periple volen fer nit a una casa que suposen abandonada i a la qual es troben uns lladres. Tal i com representa l'escultura, cadascú es munta damunt l'altre fent el so propi de la seva espècie simultàniament per tal d'espantar-los.

20 L'autor es refereix a l'heteroimagotipus d'Alemanya a la literatura holandesa després de la Segona Guerra Mundial, cita que adoptem per considerar que no només és així a Holanda. Al nostre país, el nazisme és també un concepte que es relaciona amb Alemanya: “Auffällig ist zudem das Interesse für historische Themen, besonders aus der Zeit des Dritten Reichs. Das Nazi-Regime erscheint als fester Bezugspunkt, mit dem jeder Spanier etwas anfangen kann und das bei den Lesern immer auf Interesse stößt.” (Droll / Feldmeier, 2009: 5)

trucció de la trama relaciona els personatges alemanys amb societats neonazis que es dediquen a mantenir viu el missatge antisemita i que delinqueixen a Mallorca, a Alemanya i a tota Europa. Serra planteja aquesta temàtica a partir d'una societat secreta nazi²¹ que assassina molta gent relacionada amb els seus negocis i interessos i que és capaç de dominar el destí del detectiu privat Mosqueiro qui es veu impotent per combatre amb efectivitat les accions criminals d'aquesta organització, molt activa, eficient, cruel i amb contactes fins i tot a Palma de Mallorca:

— Tan sols ens va dir que nomia Rudolf i que era dels nostres, que pertanyia a una organització alemanya parescuda a la nostra i que ens volia conèixer. Havia passat per Madrid, digué, i que qualcú d'allà li havia donat la nostra adreça —Mosqueiro calculà mentalment les possibilitats que la font d'informació hagués estat Fuerza Nueva o un grup semblant—. Res, volia saber com estàvem organitzats, què fèiem, quins mitjans teníem, si estàvem ben preparats, si havíem previst cap acció... En fi, coses d'aquestes. (Serra, 1992: 45)

El tema del nazisme i la continuïtat de les seves idees és un tema central en l'obra policíaca d'Antoni Serra, ja que el seu cicle s'obre i es tanca amb dues novel·les on el delicte i els assassinats estan relacionats amb el nazisme. La crueltat i l'eficiència d'aquesta organització destaquen un perfil calculador i distant:

Doncs bé, aquest alemany, el trobaren mort al xalet on vivia. Li havien descarregat una escopeta de dos canons i tenia la cara i el pit totalment destrossats, la qual cosa va fer que, d'entrada, ens fos molt mal d'identificar. Era una autèntica carnisseria. Hi havia sang pertot arreu. La cosa degué ésser extremadament ràpida, precisa. D'una eficàcia exemplar. (Serra, 1985: 34)

Palau i Camps també associa el crim on hi ha alemanys amb el passat nazi i les seves ramificacions al present. Jaume Arbós ha hagut de perseguir un grup d'atracadors que intenten assaltar un banc excavant un túnel. L'explicació final, que suposa la resolució del cas, demostra que els crims no estan organitzats per delinqüents comuns:

Segons ell es tractava d'una banda, molt poc nombrosa, però molt experimentada. Era una organització d'extrema dreta formada, principalment per gent que havia tingut algun paper en el règim "nazi" els quals eren ajudats, també, per gent jove. Estaven organitzats militarment i tenien en el que respectava a Mallorca, el comandament i els arxius en

21 La portada de *El blan pàl·lid de la rosa de paper* tan sols presenta una creu gamada, el nom de l'escriptor, el títol de l'obra i el nom de l'editorial.

el "Fräulein". Totes les seves accions, robatoris o atracaments, eren per a obtenir diners per als "Schwarze Wölfe", que així s'anomenava l'organització. Tots els diners que, d'aquesta manera arreplegaven, eren enviats a Alemanya i servien per a comprar armes i per a totes les despeses de l'organització. (Palau i Camps, 1996: 212–213)

De la mateixa manera que Serra, Palau i Camps planteja l'imagotipus del nazisme a partir de la creació d'una organització neonazi amb ramificacions a Mallorca, que treballa de manera discreta però efectiva i que, per tant, és molt difícil d'identificar.

■ 4.1.3 Estereotips i idees sobre els alemanys

Les novel·les presenten tota una sèrie de referències que plantegen els estereotips més comuns sobre els ciutadans alemanys, els quals, en general, són presentats d'una manera directa i senzilla, com podria fer qualsevol ciutadà en una conversa informal de carrer. El primer concepte important és el de l'efectivitat i eficiència del poble alemany, una actitud que es relaciona amb la idea d'un país civilitzat:

No era possible una vida tan plàcida, tan unidimensional... Comprenia que no era possible que no hi hagués un detall, un punt clau on aferrar-se per a descobrir la verdadera imatge de l'alemany. Reconeixia que l'escenari estava molt ben muntat i maléi la perfecció germànica que li faria desistir de trobar el botó escaient per a posar en marxa l'aparell. (Serra, 1985: 101)

— Què cony fa, que encara no s'ha posat en contacte amb la policia alemanya? ¿Què espera, sabent les coses que sap, eh? Foti el camp i no torni fins que no me'n dugui noves, ¿entesos? [...] — Són tan eficaços aquests alemanys, que estic segur que no hauran de menester més que un parell d'hores per donar-nos el net de tot. (Serra, 1992: 36)

L'eficàcia del poble alemany es mostra com una característica que impressiona l'investigador, bloquejat a causa d'aquesta pretesa perfecció i que, en la segona cita, suposa que els col·legues alemanys són de fiar i proporcionaran ràpidament una informació precisa i necessària per avançar en la investigació. Per tant, l'imagotipus de l'eficiència causa, tot i que s'usi per delinquir, un sentiment de respecte i admiració en l'investigador que sembla ser conscient que des de la perspectiva mediterrània, que no sembla que hagi de ser tan perfeccionista, tan sols es pot admetre i acceptar aquest tret propi dels alemanys. Relacionat amb el tema del perfeccionisme, apareix ressaltada l'obsessió per la puntualitat i la falta de flexibilitat davant possibles inconvenients:

— On eres? –Preguntà en Sebastià una mica esverat.— No saps que aquests caps quadrats són del tot puntuals? No els agrada que se'ls faci esperar. (Vicens Escandell, 2009: 9)

— Què en saps tu dels alemanys? – Li preguntà sense embuts.

— El que sap tothom; que són uns caps quadrats amb molt de doblers que sempre beuen cervesa.

— Vull dir de les màfies alemanyes. (Vicens Escandell, 2009: 36)

Es mirà el rellotge i comprovà que passaven cinc minuts de les deu, «no me'n manca poc, si la tòtila aqueixa s'ha de presentar entre les deu i les onze», i no va ser un consol pensar que, tant si era a les deu com a les onze o les dotze l'hora de l'encontre, ell s'hauria de limitar a esperar confortablement assegut a la butaca de la cambra sense passar gota de fred. Al contrari, li plagué recriminar-se com no se li havia acudit exigir a Wintz una precisió més germànica en qüestió d'horaris. (Serra, 1992: 79)

Una altra característica que els autors relacionen amb la cultura i societat alemanyes és el concepte de prepotència i superioritat:

Es va demanar què hi feia una jove com ella en una ciutat com la seva, en una illa com Mallorca, en una plaça com la de Santa Eulàlia si allà, al seu país, tot és més ample, més gran, més ric, més al seu gust, on tot és organitzat, tal com els hi agrada als alemanys. (Vicens Escandell, 2009: 15)

Mai no arribaria a entendre el tarannà germànic ni aquell sentit de l'humor cruel i infantil alhora. “Tots els qui he conegut, de l'Est i de l'Oest, aprofiten qualsevol ocasió per mostrar que són superiors en tot, fins i tot en la manera d'entendre la vida. Són realment insuportables. (Serra, 1985: 139)

L'aplicació del prejudici permet els autors introduir un factor emocional en les digressions reflexives dels seus personatges principals, que jutgen amb molt poca objectivitat i una gran càrrega negativa el caràcter dels alemanys. La primera cita denota una actitud dolguda i agressiva contra la comunitat alemanya que resideix a les illes, reflex literari d'una manera de pensar ja superada i pròpia dels anys noranta quan un sector de la societat mallorquina va reaccionar amb una certa prevenció davant de les compres de propietats per parts dels ciutadans alemanys.²² La segona obeeix al marc de

22 Aquest procés va ser objecte d'atenció a la premsa local, nacional i alemanya. Exemples d'aquest interès són els següents reportatges: El Mundo (*Mallorca, la invasión alemana*, 1998), El País (*Mallorca, unsere Insel, Mallorca, nuestra isla*, 1996) i La Vanguardia (*Una isla dentro de Mallorca*, 1997), Stern (*Malle für alle. Die Geschichte der deutschen Insel*, 2006), Focus (*Im Griff der D-Mark*, 1996), Diario de Mallorca (*Mallorca será el Bundesland número 17* 1995, *Mallorca, la mejor Alemania*, 1997), així com diferents articles en Der Spiegel (*Das bessere Deutschland*, 1997; *Rückkehr der Vandalen*, 1999).

la ficció narrativa, ja que el personatge principal es sent manipulat i amenaçat i expressa el seu ressentiment amb comentaris despectius cap a la cultura alemanya.

Les referències a les actituds dels turistes quan es troben a Mallorca així com les reflexions sobre la convivència entre mallorquins i alemanys en sòl mallorquí, que tracta amb especial atenció Miquel Vicens Escandell a *La jove alemanya*, són dos temes bastant destacats. Del primer aspecte es troben alguns exemples:

- Idò seis, què voleu prendre?
- Que siguin dos bocins de truita, una cerveseta per jo i tu Cristina?
- Una coca-cola.

En Sergi es va aixecar i féu la comanda a la barra, on els dos cambrers despotricaven contra els alemanys que omplien el seu establiment però que no mostraven gens ni mica d'educació. (Bennasar, 2005: 27)

La casa era molt gran i tenia molta de llum. A més, en dos minuts es podia travessar el passeig i ser a la platja. “Està ideal els mesos de maig, juny, setembre i octubre. A l'estiu de ple hi ha massa gent i la platja està bruta i plena d'alemanys que vénen a engatar-se.” (Bennasar, 2005: 143)

Els alemanys cantaven cançons alemanyes i bevien cervesa del país. La cova que feia de bar concentrava humitats, suors, olors i una banda sonora en la qual intervenien a parts iguals el soroll d'una gramola amb cançons alemanyes, les mateixes cançons cantades pels alemanys i una campana que sonava cada pic que algun client deixava propina: una manifestació artística de la raça que se sent orgullosa de von Karajan. (Frontera, 1980: 113–114)

El cotxe amb el cadàver al seu interior fou trobat per casualitat per una parella de ciclistes alemanys que havia decidit sortir-se de la ruta prevista per cercar un racó amable on fer l'amor malgrat el fred, sense ser pertorbats, si bé, davant la Policia, no digueren la veritat i declararen que cercaven allò que tan aprecien els mallorquins i que en diuen esclatassangs. “Esclatassangs al mes de febrer?” Els alemanys, tan assenyats i tan cultes, oferiren tota una lliçó de micologia que va deixar bocabadats els policies forasters que els van prendre declaració. (Vicens Escandell, 2006: 190)

La realitat social i econòmica mallorquina queda reflectida en aquestes cites on es destaquen alguns aspectes relacionats amb el turisme de massa i el que això suposa pel dia a dia a Mallorca. El comportament de vegades incívic dels turistes que visiten l'illa i la presència de cicloturistes, una constant a la primavera, resulten per al lector mallorquí molt familiars. La vessant crítica envers aquesta realitat s'observa en les dues primeres cites que descriuen possibles actituds i reaccions pel contacte entre turistes i treba-

lladors, al primer cas, i turistes que, a la zona de la Platja de Palma, usen la platja com a improvisada discoteca, motiu de queixa del personatge i descrit també pel detectiu en la seva visita a un local d'aquella zona costanera.

En una línia crítica i contundent es mostra l'escriptor Miquel Vicens que tracta, mitjançant digressions reflexives del seu personatge principal, les relacions entre alemanys i mallorquins i les conseqüències d'aquesta convivència:

Xerraren dels alemanys, del seu caràcter prepotent envers els altres, de l'enfrontament cultural i ideològic que s'ha produït entre ells i els mallorquins, de les culpes de cadascun a l'hora d'enfrontar-se a tota aquesta merda. Els doblers són els que manen. La manca d'una política nacionalista no excloent però sí enèrgica és el que ens fa mal i ens deixa al marge de qualsevol sortida digna. (Vicens Escandell, 2009: 56)

L'aeroport mallorquí era una mena de sala d'operacions des d'on es distribuïen el pasatge i els seus equipatges a diferents destinacions. I tot amb tecnologia alemanya i companyies alemanyes. Tot menys la gent que carrega les maletes d'una bodega a l'altra o de la bodega a la terminal. Això li féu pensar en allò que havia sentit dir alguna vegada i que sempre li semblà una exageració, que molts de residents alemanys a Mallorca quan necessiten un lampista en contracten un a Hamburg abans de contractar-ne un de mallorquí a la cantonada. A Mallorca, els alemanys, ja tenen les seves pròpies pàgines grogues. (Vicens Escandell, 2009: 106)

A partir de les seves investigacions, i pel que ja sabia anteriorment, havia arribat a la conclusió que Mallorca s'havia convertit en un santuari perfecte per tot aquell alemany que volgués escapar de la llei. Les comunicacions barates i freqüents entre Alemanya i les Balears havien convertit les illes en un refugi pels que, simplement, per exemple, volguessin escapar de les seves obligacions fiscals. Un cop arribats aquí, els alemanys no tenien cap intenció d'integrar-se ni de saber que existia una altra cultura i una altra manera de fer les coses, aspecte de la investigació que li cridà l'atenció a Agustí venint de qui venia. (Vicens Escandell, 2009: 124)

La seva interpretació és dura i negativa i en ella no només es troben prejudicis, com l'al·lusió al caràcter prepotent alemany, sinó també fets objectius basats en la realitat, com la creació d'un sector de serveis paral·lel o el fet que alguns residents intenten fugir per diferents motius del seu país. La descripció que fa l'autor de la convivència entre les dues comunitats deixa entreveure un fort to crític cap a l'actitud de la societat mallorquina, excessivament permissiva i condescendent per interès econòmic i poc preocupada per defensar les identitats culturals pròpies. La dependència econòmica del turisme i la seva influència sobre la vida i costums mallorquins són objecte de crítica per part de l'escriptor que identifica la presència alemanya a l'illa com un desencadenant d'aquests factors, que considera negatius.

■ 4.1.4 La dificultat de la llengua alemanya

Aquest aspecte es troba molt difós a Espanya fins al punt que ha creat un estereotip, quasi un mite, relacionat amb la dificultat de la llengua alemanya, un tema que fins i tot ha estat objecte de reflexió, com ho demostra aquesta afirmació del professor Orduña, qui considera que, si es vol avançar en la implantació de l'alemany al sistema educatiu català “caldrà desfer tòpics. L'alemany no és pas una llengua particularment inaccessible, i les afinitats lingüístiques funcionen en totes direccions.” (Orduña, 2008: 48). Aquesta afirmació, que per als professionals de l'ensenyament de l'alemany resulta evident i basada en diferents arguments filològics i de l'adquisició de llengües, no ho resulta tant per a aquells que l'han d'estudiar. L'alemany es considera una llengua complicada i aspra, especialment per les construccions sintàctiques, la formació de mots i les poques referències comunes que troben els estudiants, en comparació amb altres llengües romàniques o l'anglès, a l'hora d'aprendre vocabulari. Sense arribar a aquestes reflexions de caire filològic, la idea de la dificultat de la llengua és present com a part de l'imatge tipus alemany:

- Escolta... –vaig fer, per no pensar-hi–, per què hi ha tants de carrers que es diuen igual?
- Què vols dir, que es diuen igual? On ho has vist?
- Sí, a uns cartells que diuen Einbahn...

En Quim es va aturar en sec, em va mirar i va esclafir en una riallada superba, incommensurable. [...]

- Einbahn vol dir «direcció única», reina meva... (Oliver, 1994: 75)

— Ets un manta, Celso! Està bé. Faré tot el que pugui. Vinga, digues els noms.

— Apunta: Mathias Nugent...

— Ei! A poc a poc, xicot, pensa que l'alemany no és el meu fort justament. Mathias Nu... què has dit? (Serra, 1985: 122)

Les dues cites destaquen aquest concepte de la llengua alemanya com a difícil d'entendre i d'usar tant en el mateix context alemany com a Mallorca. Els autors ressalten les dificultats per interpretar el significat de paraules alemanyes quan no es coneix la llengua i d'altra banda, les dificultats que suposen els cognoms i l'abecedari.

■ 5 Conclusions

L'estudi de la imatge literària d'un poble és una activitat pròpia de la literatura comparada que serveix no només per saber com ha estat interpre-

tada una cultura sinó també per analitzar en quina mida les relacions històriques i actuals entre dues societats fan possible l'aplicació literària d'estereotips i prejudicis. Les relacions entre Mallorca i Alemanya s'han basat en el turisme de massa i, des de meitats dels anys vuitanta, en l'augment exponencial de ciutadans alemanys que han decidit establir la seva primera o segona residència a l'illa. Aquesta convivència ha contribuït de manera decisiva a crear una imatge estereotipada dels alemanys entre la població mallorquina, que s'ha consolidat amb el pas del temps i que es basa en idees, per exemple, com la seva potència econòmica i el poc interès per integrar-se. Les novel·les policíiques analitzades destaquen aquesta realitat social i demostren fins a quin punt l'imatge tipus d'Alemanya està arrelat a la cultura mallorquina. Les obres són un reflex literari dels estereotips més comuns sobre els alemanys que els autors empen amb diferents intencions de vegades merament descriptives i, en ocasions, molt crítiques. Per aquest motiu, temes com el món del turisme i els seus efectes sobre la vida a Mallorca, les al·lusions a la dificultat de la llengua, aspectes culturals alemanys o els problemes que es generen a partir de la convivència entre mallorquins i alemanys són presents a les obres. Els autors adopten els estereotips més comuns i els apliquen a les seves obres amb una intenció que oscil·la entre la crítica i l'aplicació descriptiva dels propis estereotips sense que cap autor reflexioni sobre la seva creació o consolidació entre la població mallorquina. En definitiva, es demostra una vegada més l'estreta connexió entre realitat i ficció al gènere policíic, si bé en aquesta ocasió podem afirmar, tot contradient l'escriptor Andreu Martín, que la ficció supera la realitat, ja que els alemanys no són exactament com semblen als ulls dels escriptors mallorquins. ■

■ Bibliografia

- Beller, Manfred / Leerssen, Joep (eds.) (2007): *Imagology. The cultural construction and literary representation of national characters*, Amsterdam: Rodopi.
- Bennasar, Sebastià (2005): *Cartes que no lliguen*, Palma: Hiperdimensional.
- Droll, Silke / Feldmeier, Frank (2009): «Spaßfreie Autofahrer und Arbeitstiere», *Mallorca Zeitung* 472, 4–5.
- Dyserinck, Hugo (1966): «Zum Problem der 'images' und 'mirages' und ihrer Untersuchung im Rahmen der Vergleichenden Literaturwissenschaft», *Arcadia* 1, 107–120.

- (1988): «Zur Entwicklung der komparatistischen Imagologie», *Colloquium Helveticum* 7, 19–42.
- Fischer, Manfred (1981): *Nationale Images als Gegenstand vergleichender Literaturgeschichte. Untersuchungen zur Entstehung der komparatistischen Imagologie*, Bonn: Bouvier.
- Frontera, Guillem (1980): *La ruta dels cangurs*, Palma de Mallorca: Moll.
- Martín, Andreu (2007): «El género policíaco: esencia y personajes», dins: Martín Escribà, Àlex / Sánchez Zapatero, Javier (eds.): *Informe confidencial. La figura del detective en el género negro*, Valladolid: Difacil, 33–34.
- Oliver, Maria Antònia (1994): *El sol que fa l'ànec*, Barcelona: La Magrana.
- Orduña, Javier (2008): «Tan important con el francès», dins: Pons, Arnau / Skrabec, Simona (eds.): *Carrers de frontera. Passatges de la cultura alemanya a la cultura catalana*, Barcelona: Institut Ramon Llull, 48–49.
- Pageaux, Daniel-Henri, (1994): «De la imageria cultural al imaginario», dins: Brunel, Pierre / Chevrel, Yves (eds.): *Compendio de literatura comparada*, Madrid: Siglo Veintiuno Editores, 101–131 (orig. francès: *Précis de littérature comparée*, París, 1989).
- Palau i Camps, Josep Maria (1996): *Unes lligacames negres*, Palma de Mallorca: Moll.
- Piquer Vidal, Adolf / Martín Escribà, Àlex (2006): *Catalana i criminal. La novel·la detectivesca del segle XX*, Palma de Mallorca: Documenta Balear.
- Sagarra, Eda (1994): «The longevity of national stereotypes. The German 'national character' from the sixteenth century to the present day», *Yearbook of European Studies* 7, 1–28.
- Salvà Tomás, Pere (1999): «Actituds i comportament dels residents alemanys a Mallorca», *El Mirall* 103, 9–11.
- (1998): «Balears: una nova Califòrnia per al europeus», *El Mirall* 98, 6–8.
- Sánchez Romero, Manuel (2004): «La imagología: una disciplina reciente de la literatura comparada. A propósito de estereotipos alemanes en la literatura neerlandesa contemporánea», *Estudios Filológicos Alemanes* 6, 285–292.
- (2005): «La investigación textual imagológica contemporánea y su aplicación en el análisis de obras literarias», *Revista de Filología Alemana* 13, 9–28.
- Serra, Antoni (1985): *El blau pàl·lid de la rosa de paper*, Palma de Mallorca: Moll.

- (1992): *Cita a Belgrad*, Barcelona: La Magrana.
- Steinhäusl, Ulrike (2003): «Siebzehntes deutsches Bundesland? Überlegungen zur deutschen Sprache und Kultur auf Mallorca», *Runa* [volum en premsa].
- Vedda, Miguel (2009): *Cuentos de crimen y misterio*, Buenos Aires: Universidad Nacional de San Martín.
- Vicens Escandell, Miquel (2006): *Mort a Madrid*, Lleida: Pagès Editors.
- (2009): *La jove alemanya*, Palma de Mallorca: Hiperbòlic.

- Alejandro Casadesús Bordoy, Universitat de les Illes Balears, Departament de Filologia Espanyola, Moderna y Latina / Área de Alemán, Edifici Ramon Llull, Ctra. de Valldemossa km 7.5, E-07122 Palma de Mallorca, <alex.casadesus@uib.es>.

Zusammenfassung: Die kulturellen und wirtschaftlichen Beziehungen zwischen Deutschland und Mallorca stammen aus den sechziger Jahren, als Mallorca zu einem der beliebtesten Reiseziele für die deutsche Bevölkerung wurde. Im Laufe der Jahrzehnte haben sich die Mallorquiner ein Bild von den Deutschen gemacht, das zum großen Teil auf Klischees und Vorurteilen basiert. Ziel dieses Artikels ist, das Bild der Deutschen in den mallorquinischen Kriminalromanen zu analysieren. Um diese Analyse durchführen zu können, werden Aspekte wie eine theoretische Einführung in die Imagologie, eine Zusammenfassung der Entstehung des Deutschlandbildes sowie eine Beschreibung der Beziehungen zwischen Mallorquinern und Deutschen betrachtet. Die praktische Analyse der Kriminalromane soll verdeutlichen, wie mallorquinische Autoren die Beziehungen zwischen den beiden Kulturen auf Mallorca interpretieren und inwiefern sie die Klischees über Deutschland verwenden. ■

Summary: Cultural and economic relationships between Germany and Mallorca began forming in the 1960s, when Mallorca became the favourite destination for German tourists. This long relationship between both nationalities has created a common image of German people which is based on clichés and prejudices. The main aim of this article is to analyse the literary image of German people in Majorcan crime novels. In order to develop this analysis, following aspects are examined: a theoretical introduction to imagology, the creation of the image of the German nation as well as a brief description of the relationships between Majorcan and German people. The practical analysis of the crime novels aims to illustrate how the authors interpret the above-mentioned relationship and in which way stereotypes and clichés are used. [Keywords: Majorcan crime novel, imagology, German culture, Majorcan writers] ■